چرا کانادا نمی‌تواند آب صادر کند

عکس: Getty image

ثروت کانادا از منابع و جمعیت نسبتا اندک به دولت اجازه می‌دهد تا در صادرات تعادلی از کالاها سرمایه‌گذاری کند؛ از جمله نفت، گاز طبیعی، کود و گندم. اگرچه کانادا حدود ۷ درصد منابع تجدیدپذیر آب و کمتر از یک درصد جمعیت کل دنیا را دارد، اما آب هنوز یک کالای صادراتی نیست، حتی در زمانی که سایر مناطق جهان در حال مقابله با فشار ناشی از کمبود آب هستند. شهروندان کانادا معمولا دسترسی به آب را به‌عنوان حق اولیه و اساسی انسان در نظر می‌گیرند و با فروش آن برای کسب سود مخالفند. به علاوه، مشکلات تدارکاتی و اقتصادی، نه‌تنها در کانادا بلکه در جهان این اطمینان را ایجاد می‌کند که انتقال حجم زیادی از آب در مسافت‌های طولانی، به‌ندرت انجام خواهد گرفت.

فراوانی فریبنده کانادا

مقدار آب تازه و تجدیدپذیر در دسترس برای هر شهروند کانادایی بیش از ۸۰ هزار متر مکعب در سال است. حتی سایر کشورهایی که نوعا به‌عنوان کشورهای مواجه‌با‌بی‌آبی در نظر گرفته نمی‌شوند، برای هر شهروند آب کمتری در دسترس دارند. برای مثال، میزان آب سرانه در دسترس در لگزامبورگ بالغ بر ۳۲۰۰ متر مکعب در سال و در ایالات متحده بیش از ۹۵۰۰ متر مکعب به ازای هر شخص است.

بااین‌حال، فراوانی آب در کانادا، روی کاغذ بیش از واقعیت است. در سازمان توسعه و همکاری اقتصادی قیمت آب این کشور در زمره پایین‌ترین‌هاست. این مسأله عاملی در مصرف بیش از حد منابع به‌شمار می‌آید. علاوه بر این، مثل ایالات متحده آب در کانادا نیز به‌طور مساوی توزیع نشده است. اکثریت جمعیت کانادا در قسمت‌های جنوبی این کشور زندگی می‌کنند، اما ۶۰ درصد آب تجدیدپذیر به شمال این کشور انتقال داده می‌شود، بنابراین دسترسی به منابع محدود است. در واقع، برخی مناطق کانادا تا حدی فشار کم‌آبی را چشیده‌اند. ایالت‌هایی مانند «آلبرتا»، «مینیتوبا» و «ساسکاچوان» معمولا خشک‌تر از سایر نقاط کشور هستند. گسترش فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی در منطقه، به همراه افزایش جمعیت در دهه‌های اخیر به کم‌آبی گسترده‌تری در بخش‌هایی از این ایالت‌ها منجر شده است و انتظار می‌رود که این فشار در دهه‌های آینده بیشتر شود، اما ادامه فعالیت‌های کشاورزی و صنعتی استخراجی در منطقه حتی با وجود تحلیل رفتن منابع موجود، دور از انتظار نیست. پتجال‌های طبیعی که سرچشمه بسیاری از رودهای اصلی منطقه را تغذیه می‌کنند در ۱۰۰ سال گذشته تقریبا به میزان ۲۵ درصد کاهش یافته‌اند. افزایش دما و بروز خشکسالی‌های متناوب پیش‌بینی می‌شود همین امر باعث افزایش فشار بر آب خواهد بود.

محدودیت در صادرات آب

حتی با وجود فشار فزاینده بر ذخایر آبی در بخش‌های خاصی از کانادا، فشار بر آب این کشور به اندازه بحران آب در سایر مناطق قاره مهم و قوی نیست؛ برای مثال کالیفرنیا دچار خشکسالی شدید است. سفرهای آب زیرزمینی «اوگالالا» در قلب منطقه کشاورزی ایالات متحده به‌شدت مورد بهره‌برداری قرار گرفته و رودخانه کلرادو نیز مستثنی نبوده است. حرکت‌دادن آب از محل‌های غنی به نواحی مورد نیاز، معمولا به‌عنوان یک راه‌حل مطرح می‌شود، اما در نهایت، حرکت دادن آب بسیار پیچیده‌تر از انتقال آن از طریق لوله‌کشی از نقطه‌ای به نقطه دیگر است.

در موارد افراطی که اراده سیاسی و تقاضای زیاد بر موانع بسیتکی غلبه کرده‌است، کشورهایی مانند چین و لیبی بروژه‌های انتقال آب داخلی بزرگی را به انجام رسانده‌اند. ایده انتقال آب از کانادا به مناطقی از ایالات متحده که تقاضا در آن جا زیاد است، قدمتی بیش از ۵۰ سال دارد. تعدادی از پروژه‌های بالقوه انتقال را داشته است که هیچ‌یک گسترده‌تر از پروژه آب‌وبرق آمریکای شمالی نیست. در اواسط قرن بیستم مشخص شد که این پروژه، راه‌های آبی موجود و مجموعه‌های از کانال‌های جدید، پمپ‌ها، مخازن و دیگر عناصر زیرساختی را جهت توزیع مجدد آب در سراسر قاره ممور مصرف قرار خواهد داد. بااین حال، با وجود تجدیدنظر و تصحیحاتی که در طول سال انجام گرفت، این پروژه تنها در حد طرحی روی کاغذ باقی ماند. پروژه محدودتری با نام باریک‌بر رگ و توسعه کانال آمریکای شمالی در همان زمان وجودداشت وهدف آن جمع‌آوری آب تازه در «خلیج جیمز» و تعیین مسیر دوباره آن در جنوب، در باچه‌های بزرگ بود. در سال ۱۹۶۰ صرف هزینه‌ای نزدیک به ۱۰۰ میلیارد دلار برای ساخت این پروژه پیش‌بینی می‌شد (که این رقم بیش از ۸۰۰ میلیارد دلار امروز است) و هر سال یک میلیارد دلار لازم داشت تا اجرایی شود. واضح است که انتقال آب بسیار گران است. آب سنگین است و حرکت دادن آن در ارتفاع بالا تر مستلزم صرف انرژی زیادی است. هزینه‌ها بسته به پروژه متفاوتند اما انتقال آب در مسیرهای طولانی پنج برابر گران‌تر از به کار بردن شیرین کننده‌های محلی یا استفاده از باز یافت است.

اگر ظرفیت سودآوری وجود داشته باشد، هزینه‌های گزافی ممکن است توجیه‌پذیر باشند اما قیمت آب معمولا انعکاس دهنده بازار سنتی عرضه و تقاضا نیست. قیمت آب معمولا غیر محتمل باقی می‌ماند حتی در مواردی که فشار شدید است. قیمت‌ها در ایالات متحده به نقطه‌ای رسید که این گونه نقشه‌های انتقال از نظر اقتصادی معنادار شد. اگرچه برخی از این انتقال‌های محدود نزدیک مرز اتفاق می‌افتد، اما بدون کارایی اقتصادی، بعید به نظر می‌رسد که شرکت‌ها و دولت‌ها چنین پروژه‌های انتقال آب بزرگی را عهده‌دار بگیرند.

محدودیت‌های سیاسی در نقل و انتقال آب

حتی اگر وضع اقتصادی رو به رشد و ترقی باشد باز هم احتمالا احساسات عمومی و جو سیاسی از صادرات آب جلوگیری خواهد کرد. کانادا از اهمیت کنترل منابع حیاتی آب آگاه است و در مورد صرف نظر از کنترل این منابع به نفع همسایه جنوبی قدم نمی‌زند خود معامله نخواهد کرد.

سیاست دولت فدرال در کانادا در مورد آب در مقیاس وسیع، نوعا خیلی مساعد نیست. در واقع، در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ توافقنامه تجارت آزاد کانادا-آمریکا و کپ‌کیوتو آن توافقنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی شعله‌ایی بحث را برافروخت که آیا با صادرات آب به‌عنوان یک کالای قابل تجارت در نظر گرفته می‌شود یا خیر؟ در آغاز ۶ شرکت مجوز صادرات آب به خارج از «بریتیش کلمبیا» را دریافت کردند اما مقاومت عمومی قدرتمند مانع از تحقق یافتن صادرات شد. در سال ۱۹۹۹ یک توافق داوطلبانه توسط دولت فدرال پیشنهاد شد که به دنبال ممنوعیت برداشت و انتقال آب در مقادیری بود که به محیط زیست آسیبی نزد.

حتی اگر کانادا در جست‌وجوی حفاظت از منابع آبی خود باشد، برخی از مردم کانادا در مورد استفاده از روش‌های بازار محور برای تشویق حفاظت از آب محتاط ونگران این مسأله خواهند بود که اگر آب به‌عنوان یک کالا در نظر گرفته شود، باید از الزامات تجارت سایر کالاها بر خوردار باشد. در حالی که توافقنامه تجارت آزاد آمریکای شمالی، کشور مشارکت کننده را داد با به آغاز صادرات یک کالا نمی‌کند، قیمت بازار آب در کانادا می‌تواند گشایندگی در باشد برای اقدام قانونی در مورد صادرات آب در بخش‌هایی از ایالات متحده یا مکزیک امروزی که سیاری از مردم کانادا نمی‌خواهند خطر آن را پدیدار شود. آب تازه ممکن است در دهه آینده کمیاب شود و از آنجایی که کانادا مقدار معتنابهی از این منبع کمیاب را در اختیار دارد، دولت احتمالا به حفاظت از ذخایر آبی خود ادامه خواهد داد. روابط نزدیک میان اتاوا و واشینگتن، در هم تنیدگی تجارت کانادا-آمریکا و زیرساخت‌های انرژی و توانایی دو کشور برای مدیریت منابع مشترک آبی در باچه‌های بزرگ منطقه، باعث می‌شود که کانادا و ایالات متحده نامزدهای ایده‌آلی برای انتقال بین‌المللی آب محسوب شوند، اما حتی اگر این نوع انتقال اتفاق بیفتد، جنبه سیاسی و اقتصادی شرایط، اجازه نخواهد داد که آب به همان روش نفت یا گاز طبیعی مورد تجارت قرار گیرد. دسترسی به منابع آب تازه قابل استفاده در آینده برای بسیاری از کشورها به‌عنوان یک محدودیت جغرافیایی باقی خواهد ماند، اما انتقال مقادیر زیاد آب از کشورهای پر آب به نواحی‌ای که در فشار کم آبی هستند، مسیر طی شده در صادرات زغال سنگ یا نفت را دنبال نخواهد کرد و واقعیت‌های اقتصادی این امر پیشگیری خواهد کرد. حتی اگر آب بر مبنای تقاضای بازار قیمت‌گذاری شود، احساسات عموم مردم چنین انتقالی را غیر محتمل خواهد کرد. درک جامعه کانادا از آب با درک سایر کالاها متفاوت است. در منظر عمومی، آب بیشتر یک حق است تا یک کالا و حتی کشورهایی با آب فراوان درصدد محافظت از آن هستند. در سال‌ها و دهه‌های آتی، فشار بر منابع آبی افزایش می‌یابد، اما احساسات در مورد آب تغییری نمی‌کند

تهدید آب‌های قابل دسترسی در کانادا

درصد آب‌های برداشت شده از رودخانه‌ها برای استفاده انسانی – سال ۲۰۰۹

قامت خمیده کشاورزی کالیفرنیا در بی آبی

عکس: Reuters

کالیفرنیا تنها یکی از عوامل مؤثر در این زمینه به شمار می‌آید اما هنوز تأثیر خشکسالی بر تولیدات کشاورزی و قیمت‌ها ناشناخته است.

رقابت بلندمدت برای منابع محدود

در حالی که خشکسالی کالیفرنیا یک فشار کوتاه‌مدت بر منابع محدود آب محسوب می‌شود اما استفاده بیش از حد از آب کالیفرنیا تأثیرات بلندمدت خواهد داشت. آبیاری برای حفظ بسیاری از زمین‌های کشاورزی ضروری است و تقاضا برای بخش کشاورزی را در آینده قابل پیش‌بینی بالا نگاه خواهد داشت. همزمان، کالیفرنیا باید با مصرف شهری و صنعتی بر سر منابع محدود آب رقابت کند. انتظار می‌رود که کالیفرنیا بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۶۰ نزدیک به ۱۵ میلیون سکنه پیدا کند که نیاز رو به رشدی برای آب خواهند داشت. ما به احتمال زیاد شاهد تلاش‌های فزاینده و موثر در راستای مدیریت تقاضا خواهیم بود، به‌ویژه به واسطه خشکسالی اخیر. افزون‌براین، نواحی ساحلی نیز به سمت استفاده از آب‌شیرین‌کن و بازیافت آب خواهند رفت تا در آینده خدمات بهتری در نواحی شهری ارایه کنند. بااین‌حال، باوجود پیشرفت‌های اخیر، شیرین کردن آب همچنان به‌عنوان یک فرآیند انرژی‌بر ادامه می‌یابد که مصرف برق را در اینالت افزایش می‌دهد. رشد جمعیت کالیفرنیا و وقوع هر خشکسالی در آینده فشار اضافی بر منابع طبیعی آب کالیفرنیا خواهد گذاشت. فشار مداوم آب کالیفرنیا می‌تواند تبعات منطقه‌ای داشته باشد. اگر کاهش منابع آب زیرزمینی در منطقه ادامه یابد، امکان دارد که زیست‌پذیری کلی تولیدات کشاورزی را مورد تهدید قرار دهد. فشار فزاینده بر منابع داخلی آب کالیفرنیا موجب می‌شود مذاکره مجدد در مورد سطح تخصیص آب برای سایر ایالت‌ها در حوضه رودخانه کلرادو دشوار شود. بنابراین، سازوکار فعلی تخصیص آب به جای خود خواهد ماند. در این سازوکار ایالات متحده در جایگاه کشور بالادست دارای مزیت است، درحالی‌که مکزیک به‌عنوان کشور پایین‌دست، انتخاب‌های محدودتری برای اثبات دسترسی خود به آب رودخانه کلرادو دارد.

درنهایت، بهره‌برداری بیش از حد از منابع آب کالیفرنیا پیامدهای جهانی دارد. در سال‌های پیش‌رو، تقاضای روبه‌رشد جهانی برای محصولات کشاورزی آن‌قدر ادامه خواهد یافت تا بر کشاورزی آمریکا و به‌خصوص کالیفرنیا تأثیر بگذارد. همچنان که سطح شهرنشینی و طبقه متوسط در کل جهان افزایش می‌یابد، تقاضای محصولات بالارزش کشاورزی تولیدشده در کالیفرنیا رشد خواهد کرد، البته همزمان با این امر، الگوی تغذیه‌ای نیز در حال دگرگونی است. افزایش تقاضا افزایش در قیمت‌ها را در پی خواهد داشت، این مسأله به‌ویژه در سال‌هایی که فشارهای بیرونی مانند خشکسالی تأثیر منفی بر تولید دارند، برجسته‌تر خواهد بود.

به‌ویژه به این دلیل که همزمان با بهره‌برداری از آب، استفاده از آب‌های زیرزمینی در بخش کشاورزی به منظور جبران کمبود آب‌های سطحی همچنان ادامه دارد.

اثرات کوتاه‌مدت خشکسالی

در کوتاه‌مدت، خشکسالی به شکلی قابل ملاحظه کشاورزی کالیفرنیا را تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد که نقش بسزایی در کشاورزی کل آمریکا دارد. سهم کالیفرنیا در فروش محصولات کشاورزی در ایالات‌متحده ۱۴ درصد است. بیش از ۹۰ درصد پنبه، ۲۱ درصد برنج، ۲۵ درصد سبزیجات، ۲۰ درصد شیر گاو و ۹۰ درصد فندق آمریکا در کالیفرنیا تولید می‌شود. همچنین بیش از ۶ میلیارد دلار فندق، ۹۵۵ میلیون دلار تولیدات لبنی و ۶۱۹ میلیون دلار برنج در سال ۲۰۱۲ از کالیفرنیا صادر شده است. علاوه بر این، کالیفرنیا یک منطقه کشاورزی قوی برای صادرات بین‌المللی به‌ویژه برای کالاهای باارزش است. در حال حاضر، اتحادیه اروپا، چین، هنگ‌کنگ، ژاپن، مکزیک، کره‌جنوبی، هندوستان، امارات متحده عربی، ترکیه و تایوان، مقاصد برتر صادرات کالیفرنیا یعنی ایالتی محسوب می‌شوند که به تنهایی ۹ درصد صادرات آمریکا را در سال ۲۰۱۲ تأمین کرد. درصد تولید کلی که صادر می‌شود، وابسته به محصول است اما مقادیر قابل توجهی از محصولات زراعی خاص به بازارهای بین‌المللی می‌روند، ازجمله ۴۴ درصد بادام، ۵۵ درصد پنبه، ۲۴ درصد لبنیات و محصولات مرتبط و ۵۲ درصد برنج. بدین ترتیب، دسترسی محدود به منابع آب، تأثیر عمیقی بر تولیدات کشاورزی گذاشته است، به‌ویژه از آن‌جایی که بسیاری از محصولات زراعی بادشده نیاز به آبیاری دارند. برای مثال تولید فندق به تغییرات میزان آب، حساس است، از سوی دیگر، باغ‌های فندق افزون بر آبیاری مداوم به سال زمان برای بلوغ نیاز دارند. پژوهشگران در دانشگاه کالیفرنیا برآورد می‌کنند که خشکسالی هزینه‌ای برابر با ۱/۵ میلیارد دلار به بخش کشاورزی تحمیل خواهد کرد و (با ۸۰۰ میلیون دلار خسارت در درآمد محصول در دره مرکزی به تنهایی) موجب خواهد شد نزدیک به ۴۳۰ هزار جریب با ۱۵ درصد از کل سرزمین‌های آبیاری‌شده، مورد استفاده قرار نگیرد و بیش از ۱۷ هزار شغل فصلی از دست برود.

افزون‌براین، قیمت محصولات داخلی نیز ممکن است تحت‌تأثیر قرار گیرد. وزارت کشاورزی آمریکا در ماه ژوئن درباره پیش‌بینی تورم مواد غذایی، میوه و سبزیجات، تجدیدنظر کرد، گرچه خشکسالی و ۳۰ درصد بقیه برای بخش کشاورزی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

آب‌های زیرزمینی کالیفرنیا

به‌منظور جبران کمبود آب‌های سطحی، منابع آب‌های زیرزمینی طی سال‌های خشک مورد مصرف قرار گرفته‌اند (در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ و ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ خشکسالی‌های طولانی در سراسر ایالت کالیفرنیا به وقوع پیوسته است). آب‌های زیرزمینی در هر سال، ۴۰-۲۵ درصد از ذخیره کل آب را تأمین می‌کنند، همین امر، نقش مهم آب‌های زیرزمینی در تأمین ذخایره آبی را به نمایش می‌گذارد، همچنین به واسطه وجود آب‌های زیرزمینی بوده که کشاورزی کالیفرنیا طی خشکسالی اخیر، همزمان با جایگزین کردن آب‌های سطحی غیرقابل دسترس، همچنان انعطاف‌پذیر مانده است. سفره آب زیرزمینی دره مرکزی، منبع بزرگ آب زیرزمینی در کالیفرنیاست که به چهار حوضه تقسیم می‌شود: «دره ساکرامنتو»، «جریان‌های دلتا و بخش شرقی»، «حوضه سن جاکوبین» و «حوضه تولیر».

افزایش جمعیت و نیازهای شهری در ترکیب با خشکسالی‌های پیاپی طی ۱۵ سال گذشته به شکل قابل تاملی ذخیره طبیعی آب را تحت‌فشار قرار داده است

تصاویر جدید ماهواره‌ای نشان داده است که بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۹ سفره‌های آب زیرزمینی در کالیفرنیا تقریبا ۳۰ میلیارد مترمکعب کاهش داشته‌اند، اگرچه سایر سفره‌های آب زیرزمینی در همین بازه زمانی با چنین کاهشی روبه‌رو نبوده‌اند. فشار بیشتری بر نیمه‌جنوبی دره مرکزی وجود دارد که خشک‌تر از نیمه شمالی است اما با این حال، هنوز تمرکز بالای کشاورزی در نیمه جنوبی قرار دارد. درواقع، آب حوضه تولر که در جنوب قرار دارد، از اواسط قرن بیستم به‌طور مستمر کاهش یافته است. به واسطه خشکسالی‌های طولانی‌مدت و متناوب در کالیفرنیا فشار مداوم و رو به‌رشدی بر منابع آب‌های زیرزمینی ایجاد شده و هر گونه نقصان در آب در دسترس رودخانه کلرادو به تسریع در این کاهش منتهی می‌شود. افزون‌براین، فقدان قانون مشخص در مورد بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی در طول تاریخ، استفاده مداوم از این منابع را تشدید کرده است. با این حال، قانون اخیر که از ماه ژانویه ۲۰۱۵ به اجرا درآمد، دولت‌ها را مکلف می‌کند برداشت آب‌های زیرزمینی را محدود و با نظارت ایالت، جریمه‌هایی را برای متخلفان، منظور کنند. اما از آن‌جا که قانون به انطباق فوری نیاز ندارد (تا پیش از سال ۲۰۲۰ طرح‌های استفاده پایدار، مورد نیاز نیست)، فواید این قانون جدید در خشکسالی فعلی، قابل رویت نخواهد بود. علاوه‌براین، برداشت اضافه آب منجر به استمرار یافتن خشکسالی می‌شود.

نرخ کاهش میان سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۹
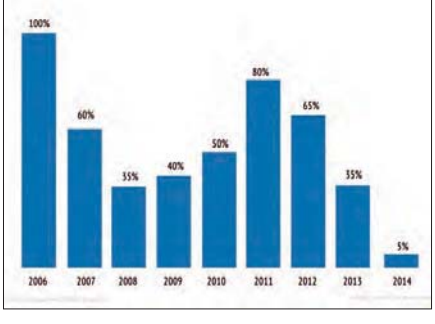
پروژه آب ایالت کالیفرنیا: تخصیص سالانه